

ДОПЪЛНИТЕЛНО ЗАДЪЛЖИТЕЛНО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ

Аспасия Петкова

Експерт по социално и здравно осигуряване

Ключови думи:

*Осигурени лица,
осигурителни вноски
Права на осигурените
Видове фондове –
прилика и разлика*

Резюме

Разгледани са основни понятия, свързани с ДЗПО, принципи, права, осигурени лица, осигурителни вноски, разлика между фонд „Пенсии“ и ДЗПО. От началото на годината се дава възможност за задължителен избор на осигуряване за родените след 31.12.1960 г. – в ДОО или в частен пенсионен фонд.

Осигурителното законодателство в България може да се раздели на три периода – преди 1949 г, след 1949 г. до 1995 г. и от 1996 г. досега. В началото осигуряването в България се е развивало почти паралелно с Германия, изпреварвайки много от развитите европейски страни. През 1950 г. е извършена национализация на социалното осигуряване. Притежаваните от общественото осигуряване болници, санаториуми, хотели, жилища и административни сгради са отнети от държавата, а осигурителните фондове са включени в държавния бюджет. Капиталовите форми на пенсионно и здравно осигуряване в България, съществували до 1950 година, са национализирани. Това са били частично капитализирани системи, базирани на пенсионнопокривния принцип.

Сега капиталовото пенсионно осигуряване в България се осъществява в следните форми:

- допълнително задължително пенсионно осигуряване в два вида пенсионни фондове – Универсални пенсионни фондове (УПФ) и Професионални пенсионни фондове (ППФ), които представляват втория стълб на пенсионната система;
- допълнително доброволно пенсионно осигуряване във фондовете за доброволно пенсионно осигуряване и фондове за доброволно пенсионно осигуряване по професионални схеми (третия стълб на пенсионната система).

Вторият и третият стълб на пенсионната система допълват първия стълб – държавното обществено осигуряване, който има водеща роля.

Допълнителното задължително пенсионно осигуряване (ДЗПО) се осъществява при условията и по реда на Дял II от Кодекса за социално осигуряване (КСО). Пенсионните схеми са от капиталовопокривен тип на базата на дефинирани вноски, за разлика от държавното обществено осигуряване, което

функционира на разходопокривен принцип. При капиталовопокривната система осигурителните вноски за осигурените лица се водят в отделни партии. Предварително е определен точният размер на вноските и периодичността на тяхното плащане. Към тях се прибавят и припадащите се приходи от инвестирането им. Така се образува парична сума за всяко осигурено лице в съответния пенсионен фонд, в който то е осигурено. От натрупаната по личната партия на осигуреното лице парична сума се определя и изплаща съответната пенсия. ДЗПО допълва задължителното държавно обществено осигуряване от разходопокривен тип.

Допълнителното задължително пенсионно осигуряване се осъществява въз основа на сключен договор на осигуреното лице с пенсионноосигурително дружество или въз основа на служебно разпределение при условията на чл. 140, ал. 4, с изключение на лицата, които се осигуряват във фонд "Пенсии" по реда на чл. 4б.

Осигурително правоотношение с пенсионноосигурителното дружество възниква от датата на сключване на осигурителен договор.

Осигурителният договор се прекратява от първо число на месеца, следващ месеца на избора, ако лицето е избрало да се осигурява само във фонд "Пенсии" на държавното обществено осигуряване.

Допълнителното задължително пенсионно осигуряване се осъществява въз основа на принципите на задължителност на участието, с изключение на лицата, които се осигуряват по реда на чл. 4б от КСО, юридическа самостоятелност на фондовете, прозрачност, държавно регулиране, разрешителен режим, лоялна конкуренция, представляване интересите на осигурените лица. Персоналност на осигуряването означава, че всеки осигурен има индивидуален осигурителен номер и вноските му се натрупват в индивидуална осигурителна партия. Тя се води в левове и в дялове. Удръжките като процент от всяка осигурителна вноска се извършват преди определянето на дяловете. Всеки дял представлява пропорционална част от нетните активи на фонда.

Осигуряването в ДЗПО се ползва от данъчни облекчения. Приходите не се облагат с данък по реда на ЗКПО. Приходите от инвестиране на активите на универсалния и на професионалния пенсионен фонд, разпределени по индивидуалните партии на осигурените лица, не се облагат с данък по смисъла на ЗДДФЛ. Услугите по ДЗПО също не се облагат с данък по реда на Закона за ДДС.

ДЗПО покрива риска старост. Пенсията се определя на основата на натрупаната сума в индивидуалната партия от направените вноски и доходите от тяхното инвестиране, намалена с таксите и удръжките, предвидени в този дял и в зависимост от продължителността на живота след пенсиониране. Когато размера на пенсията е до 20% от социалната пенсия за старост, сумата се изплаща на пенсионера наведнъж или разсрочено при придобиване на правото.

Средствата на пенсионния фонд се управляват от пенсионноосигурителни дружества чрез пенсионни схеми на капиталопокривен принцип на базата на дефинираните вноски. Участието в ДЗПО е персонално, като се основава на индивидуален избор на универсален или професионален фонд от лицето. До края

на 2014 г. беше задължително осигуряването в универсален пенсионен фонд за допълнителна пенсия за лицата, родени след 31 декември 1959 г., ако подлежат на осигуряване в ДОО. Лицата, работещи при условията на първа и втора категория труд, задължително се осигуряват и в професионален фонд за пенсия и ранно пенсиониране независимо от възрастта.

От 01.01.2015 г. е в сила новия чл. 4б от КСО, съгласно който при първоначално възникване на основание за осигуряване след 31 декември 2014 г. лицата, родени след 31 декември 1959 г., в едногодишен срок от възникване на основанието за осигуряване могат еднократно да изберат да се осигуряват в универсален пенсионен фонд.

В случай че лицето не подаде заявление за осигуряване в универсален пенсионен фонд в едногодишен срок, осигуряването е само във фонд „Пенсии” с увеличена осигурителна вноска с размера на осигурителната вноска за универсален пенсионен фонд (12,8% + 5%).

Осигурените и самоосигуряващите се лица, родени след 31 декември 1959 г., които са осигурявани в универсален пенсионен фонд, могат еднократно да изберат да се осигуряват само във фонд „Пенсии” с увеличена осигурителна вноска с размера на осигурителната вноска за универсален пенсионен фонд.

Осигуряването на тези лица възниква от първо число на месеца, следващ месеца на избора. До тази дата те подлежат на задължително осигуряване във фонд „Пенсии” с увеличена осигурителна вноска с размера на осигурителната вноска за универсален пенсионен фонд.

Допълнителното задължително пенсионно осигуряване дава право на втора допълнителна пенсия на родените след 31.12.1959 г. и възможност за получаване на пенсия за ранно пенсиониране на работещите при условията на първа и втора категория труд. Осъществява се чрез участие в универсални и/или професионални пенсионни фондове, които се учредяват и управляват от лицензирани пенсионноосигурителни дружества.

КСО предвижда ред за самостоятелен личен избор на пенсионен фонд от подлежащите на осигуряване лица чрез подаване на заявление до пенсионноосигурителното дружество, което управлява съответния фонд. Редът за подаване на заявление за участие във фонд за ДЗПО и изискванията към неговата форма и съдържание са уредени в Наредба № 33 от 19 септември 2006 г. за индивидуалните заявления за участие във фонд за допълнително задължително пенсионно осигуряване, издадена от Комисията за финансов надзор.

Лицата, родени след 31.12.1959 г., задължително се осигуряват за допълнителна пенсия в универсален пенсионен фонд, ако са осигурени във фонд „Пенсии” на държавното обществено осигуряване, с изключение на лицата по чл. 4б от КСО. Изключение от това правило са служителите в Националната разузнавателна служба, служба „Военна информация” на Министерството на отбраната и Специалната куриерска служба на Министерството на транспорта и съобщенията, които не се осигуряват за допълнителна пенсия в универсален пенсионен фонд.

Лицата, работещи при условията на първа и втора категория труд, които са осигурени във фонд „Пенсии” на държавното обществено осигуряване, задължително се осигуряват и в професионален пенсионен фонд за пенсия за ранно пенсиониране независимо от възрастта.

Осигуряването в универсален пенсионен фонд дава право на:

- допълнителна пожизнена пенсия за старост след придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст по част първа на КСО или по желание на лицето допълнителна пожизнена пенсия за старост пет години преди навършване на възрастта за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст по част първа на КСО, при условие че натрупаните средства по индивидуалната партида на лицето позволяват отпускане на такава пенсия в размер не по-малък от размера на минималната пенсия за осигурителен стаж и възраст;
- еднократно изплащане до 50 на сто от средствата, натрупани по индивидуалната партида, при пожизнено загубена работоспособност над 70.99 на сто;
- еднократно или разсрочено изплащане на суми на наследниците на починало осигурено лице и на пенсионер при условията и по реда на този дял.

Осигуряване в професионален пенсионен фонд дава право на:

- срочна професионална пенсия за ранно пенсиониране за работещите при условията на първа и втора категория труд;
- еднократно изплащане до 50 на сто от средствата, натрупани по индивидуалната партида, при пожизнено загубена работоспособност над 70.99 на сто;
- еднократно или разсрочено изплащане на суми на наследниците на починало осигурено лице или пенсионер при условията и по реда на този дял.

До 31.12.2015 г. лицата, които работят при условията на първа и втора категория труд, могат да се пенсионират на основание § 4, ал. 1 от преходните и заключителни разпоредби на Кодекса за социално осигуряване, като средствата по техните индивидуални партиди се прехвърлят във фонд „Пенсии” на ДОО и тяхната пенсия се отпуска от териториалните поделения на Националния осигурителен институт. След тази дата лицата, които се възползват от възможността за ранно пенсиониране, ще получават пенсия до навършване на възрастта по чл. 68 от КСО от съответния професионален пенсионен фонд и след навършването на тази възраст ще имат право на пенсия, отпусната от НОИ.

Осигурителните вноски се превеждат по съответната сметка за ДЗПО в компетентната ТД на НАП, като за всички тези преводи се прилага само код за вид плащане 58 11 11. Преводът на вноските се извършва заедно с осигурителните вноски за държавно обществено осигуряване. Вноските се събират от Националната агенция за приходите, която ги разпределя към професионалния пенсионен фонд, в който е регистрирано съответното осигурено лице.

Лицата по чл. 4б от КСО, които не желаят да влягат парите си в частните пенсионни фондове, а са избрали единствено фонд „Пенсии“ на НОИ, внасят дължимите суми в този фонд в размер 17,8 на сто.

Вноската в универсален пенсионен фонд е 5% изцяло за сметка на самоосигуряващото се лице или в съотношение 60:40 (2,8:2,2) – работодател : осигурен за наетите лица. Вноските в професионален фонд са изцяло за сметка на работодателя – 7% за работещите при втора категория труд и 12 на сто за работещите при първа категория труд. Осигурителните вноски за ДЗПО се внасят върху доходите, за които се дължат осигурителни вноски за държавното обществено осигуряване, с изключение на чл. 9, ал. 6 и 7 от КСО. Те се внасят върху доход, не по-малък от минималния месечен размер на осигурителния доход и не по-голям от максималния месечен осигурителен доход, определени със Закона за бюджета на ДОО. Осигурителният доход, върху който се внасят осигурителни вноски, е регламентиран в Наредба за елементите на възнаграждението и на доходите, върху които се правят осигурителни вноски.

Осигурителните вноски за ДЗПО се превеждат едновременно с осигурителните вноски за ДОО.

Случаите на несъответствие между приходите по ДЗПО и изчислените по декларация обр. 1 дължими суми за това осигуряване се свеждат основно до два:

- приходите по съответния фонд са по-малко от изчислените въз основа на декларация обр. 1 осигурителни вноски;
- приходите по съответния фонд са повече от изчислените на база декларация обр. 1 осигурителни вноски.

На осигурителите или самоосигуряващите се лица, за които се установяват несъответствия, ТД следва да изпраща съобщения (образец № ОКД-90) за доброволно отстраняване на несъответствията (чл. 103 от ДОПК) – подаване на нови или коригиращи декларации, донасяне на суми. При поискване от осигурителите могат да се предоставят справки от информационната система на НОИ, които да ги подпомогнат при отстраняване. При отказ от доброволно отстраняване на несъответствията в срока по чл. 103, ал. 1 се предприемат следващите по ДОПК действия.

Условия за възникване право на професионална пенсия

От 1 януари 2015 г. осигурените лица в професионален пенсионен фонд придобиват право на пенсия за ранно пенсиониране при:

- не по-малко от 10 години осигурителен стаж при условията на първа категория труд и възраст 12 години и 6 месеца за жените и 10 години и 6 месеца за мъжете, по-ниска от възрастта по чл. 68, ал. 1 от Кодекса за социално осигуряване;
- не по-малко от 15 години осигурителен стаж при условията на втора категория труд и възраст 7 години и 6 месеца за жените и 5 години и 6 месеца за мъжете, по-ниска от възрастта по чл. 68, ал. 1 от Кодекса за социално осигуряване.

От 31 декември 2015 г. възрастта се намалява с по 6 месеца от първо число на всяка следваща календарна година до достигане на 8 години по-ниска възраст за жените и мъжете, работили при условията на първа категория труд, от възрастта по чл. 68, ал. 1 от КСО, и 3 години по-ниска възраст за жените и мъжете, работили при условията на втора категория труд, от възрастта по чл. 68, ал. 1 от КСО.

Наличието на изискуемия осигурителен стаж се доказва с удостоверение от Националния осигурителен институт.

Размерът на срочната професионална пенсия за ранно пенсиониране се определя на базата на натрупаните средства по индивидуалната партида, срока на получаване и техническия лихвен процент, одобрен от заместник-председателя на Комисията за финансов надзор.

Осигурително правоотношение с пенсионноосигурителното дружество възниква от датата на сключване на осигурителен договор или от датата на служебното разпределение във фонд за допълнително задължително пенсионно осигуряване (чл. 124, ал. 2 от КСО).

Всички лица, които се осигуряват за допълнително задължително пенсионно осигуряване, трябва да знаят, че преведените суми може би няма да се загубят във времето, ще се получат при определени условия, заедно с лихвите, а при фатален край, ще се наследят от законните наследници. Това е и смисълът на капиталопокривния принцип на пенсионно осигуряване.

Нужно е усъвършенстване на втория и третия стълб. Например въвеждане на многофондова система, която да дава възможност за избор на осигурените между различни инвестиционни решения при управлението на средствата. Нужно е и намаляване на размера на таксите, регламентиране на фазата на изплащане на средствата след придобиване на пенсионни права, както и въвеждане на гаранционен механизъм за внесените пари. Пенсионните фондове настояват за цялостна промяна на дял втори от КСО, който регламентира ДЗПО и парите за втора пенсия. Текстовете от КСО противоречат на приетите в края на миналата година промени чрез преходните и заключителните разпоредби на Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за прехвърлянето на партиди от частните фондове към солидарния фонд, както и на новото предложение на Министерството на финансите – възможността парите за втора пенсия да се прехвърлят към Сребърния фонд.

Темата трябва да има развитие в близкото бъдеще, както и вторият стълб на осигуряването в България трябва да бъде усъвършенстван, за да не го постигне съдбата на аналогичните фондове в други европейски и южно-американски държави.

Библиографска справка

Закон за бюджета на ДОО за 2015 г.

Кодекс за социално осигуряване

SUPPLEMENTARY COMPULSORY PENSION INSURANCE

Aspasiya Petkova

Social Security and Health Expert

Key words:	Summary
<p><i>Persons subject to social insurance, insurance contributions</i></p> <p><i>Insured person rights</i></p> <p><i>Type of funds – similarities and differences</i></p>	<p><i>The paper discusses the main concepts related to the Supplementary Compulsory Pension Insurance, principles, rights, persons subject to social insurance, insurance contributions, differences between the Pensions Fund and the Supplementary Compulsory Pension Insurance. From the beginning of this year, an option has been granted for a mandatory choice of insurance for the individuals born after 31 December 1960, i.e. with the State Social Security system or with a private pension fund.</i></p>